

VÄLSTÅNDSÖKNINGENS FINANSIERING

Av riksdagsman YNGVE HOLMBERG

Principerna för inkomstbildningen i välfärdssamhället har i stort blivit fastslagna. Däremot är frågan vilket kapitalbildningssystem som skall tillämpas fortfarande en principiell politisk vattendelare, hävdar i denna artikel högerpartiets partisekreterare, riksdagsman Yngve Holmberg.

Den ekonomiska tillväxten är ett av de mest utmärkande dragen för den moderna välfärdsekonomin. Det svenska folket har också under senare år blivit alltmer medvetet om denna ständiga ökning av den samlade produktionen. Pressen, monopolradion och fackföreningarna svarar för att arbetstagaren bibringas en optimistisk uppfattning om möjligheterna till fortsatt produktionsökning och vad denna betyder för hans egen del i form av löneökningar och förbättrade sociala förmåner. Frågan om vilka insatser som krävs för att den ekonomiska tillväxten skall vidmakt hållas tycks däremot allmänheten inte intressera sig för i tillnärmelsevis samma utsträckning. Hur

man skall trygga den för allt ekonomiskt framåtskridande erforderliga kapitalbildningen förefaller t.ex. huvudsakligen som ett diskussionsämne för den ekonomiska sakkunskapen trots att den enskilde medborgaren har minst lika mycket att bevaka för sin egen del på detta område.

Företagens självfinansiering

I debatten om kapitalbildningsproblemet understrykes ständigt från näringslivets sida hur betydelsefull företagens självfinansiering är. Man synes mena att idealt skulle vara att löner, priser, skatter och utdelningar är avpassade på sådant sätt att företagen inte bara får full täckning för de löpande framställningskostnaderna inklusive betryggande avskrivningar och skälig förräntning utan att de dessutom orkar att med sina vinstmedel täcka kostnaderna för erforderliga rationaliseringar och utbyggnader. Man har all anledning att fråga sig om denna metod för finansiering av näringslivets investeringar verkligen utgör det bästa och säkraste sättet att trygga den ekonomiska tillväxten. En allvarlig invändning hänför sig till förmö-

genhetsfördelningen. Driver man självfinansiering alltför långt kommer sålunda en oproportionerligt stor del av förmögenhetsökningen — sedd i relation till inkomstfördelningen — att tillfalla företagens aktieägare utan att dessa gör någon motsvarande uppoffring i form av personligt sparande. Visserligen är det oftast med aktieägarnas goda minne som företagen begränsar utdelningarna för att i stället förkovra företagen, men detta samtycke rättfärdigar inte ett system som ytterligare markerar den mycket ojämna, för att inte säga orättvisa, fördelningen av förmögenhetstillväxten som råder här i landet. Under nuvarande förhållanden, inte minst beskattningsmässiga, är det t.ex. en verklig prestation att av en löntagarinkomst skrapa ihop en förmögenhet på hundratusen kronor. Men den som redan äger hundratusen netto och placerat dem på ett förståndigt sätt får redan nu på ett ringa antal år ytterligare lika mycket om han låter bli att tära på kapitalet. En radikal förbättring av företagets möjligheter att använda vinstmedel till investeringar skulle försvåra möjligheten att utjämna den ekonomiska skillnaden mellan inkomsttagare med respektive utan förmögenhet. Man får därför inte förvånas över att många betvivlar att det ständiga kravet på en ökad självfinansiering är den idealiska metoden att lösa näringslivets kapitalförsörjning.

Kollektivisering av kapitalbildningen

Hur ser nu de politiska partierna på dessa frågor?

Skall man döma enbart efter programförklaringar intar socialdemokratin och landsorganisationen numera en odogmatisk hållning till kapitalbildningsproblemet. Regeringen vill ofta ge sken av att t.ex. sparandet främst måste bedömas som en i huvudsak praktisk fråga, som inte bör komplieras genom principiella eller ideologiska hänsynstaganden. Å andra sidan visar den socialdemokratiska vänstern stor otålighet över att socialiseringen går för långsamt. Denna otålighet kommer att tvinga regeringen att mer öppet arbeta för den ej gärna offentliga uttalade målsättning som består i en fullständig kollektivisering av kapitalbildningen. Denna spänning mellan vad regeringen öppet syftar till och vad den utan insyn vill nå avspeglas i triangeldramat lönepolitik, socialpolitik och »ekonomisk politik».

I lönepolitiken hävdas att löntagarna i full utsträckning skall bli delaktiga i produktionsökningen. I socialpolitiken hävdas att inkomstökningen i samhället skall användas för att förbättra de sociala förmånerna för eftersatta befolkningsgrupper. Om social- och lönepolitiken medför så stora inkomstökningar hos konsumenterna att balansen störs så måste detta på något sätt motverkas. Eljest råkar den ekonomiska jämvikten

ur balans och vi får uppleva inflation, exportsvårigheter och försämrade handels- och betalningsbalans. Intresset inriktas då på det s.k. köpkraftöverskottet, som indrages genom bl.a. högre skatter från hushållssektorn men — vilket är det viktigaste — överförs till den offentliga sektorn. Härigenom slår man två flugor i en smäll. Dels anpassas den privata konsumtionen till den nivå som med hänvisning till rådande överkonjunktur anses lämplig, men dels erhåller också samhället ökade resurser som ger det möjlighet att träda till med krediter eller investeringar på de områden som ur samhälls- eller politisk synpunkt bedöms som önskvärd. Baksidan av denna transaktion är att hushållens och företagets sparande minskar, men detta inger självfallet inte regeringens några bekymmer. Samhället får ju i stället möjlighet att i allt större utsträckning uppträda som kreditgivare eller som företagare. Härigenom har regeringen bakvägen nått det mål som ligger i ordet socialism.

Den antydda målsättningskombinationen förefaller att vara ett verkningsfullt instrument för samhällets omdaning i socialistisk riktning. Den leder automatiskt till en alltmer socialistisk produktionsordning som växer fram som en ofrånkomlig följdverkan till den socialdemokratiska välfärdspolitikerna. Men finns det nu någon klar skillnad mellan ett tvångsvis

genomfört samhällssparande och en långt driven självfinansiering hos företagen?

Det har ibland sagts att självfinansieringen innebär att kapitalbildningen sker via prissättningen, att köparna tvingas att släppa till medlen utan att ha möjlighet att i motsvarande grad bilda egen förmögenhet. Det kan med samma rätt sägas att socialiserad kapitalbildning innebär att kapitalbildningen sker via beskattningen, att medborgarna tvingas att släppa till medlen utan att ha möjlighet att i motsvarande grad bilda personlig förmögenhet.

Reformera kapitalbildningen

När inkomsttagarna får klart för sig *att* de aldrig kan undandra sig att bidra till kapitalbildningen, *att* den årliga nettokapitalbildningen i Sverige måste öka för att takten i produktionsökningen skall bibehållas och *att* både ett socialistiskt tvångssparande och en långt driven självfinansiering försvårar löntagarnas möjligheter att få personlig ägarandel i de nya tillgångarna, är tiden inne att mer intressera sig för andra former för kapitalbildningen än de två nämnda. Kan det inte tänkas att de människor som ju ändå måste avstå från en del av sin inkomst för att bidra till kapitalbildningen resonerar på ungefär följande sätt: »Vi förstår att det behövs stora investeringar för fortsatt välfärdsökning. Vi förstår också att pengarna till

dessa måste tas av våra inkomster. Vi föredrar att lämna våra bidrag i form av lån eller insatser som ger en viss avkastning och som kan omplaceras när så är lämpligt. Vi vill t.ex. ha möjlighet att vid behov frigöra kapital för att kunna lösa vår bostadsfråga eller våra barns studier. Vi har ingen anledning att avstå från äganderätten till de medel som läggs ner i räntabla investeringar. Vi kräver att kapitalbildningen reformeras.»

Vad skulle då krävas för att genomföra en sådan förskjutning av sparandet från den offentliga sektorn och företagssektorn till hushållssektorn så att hushållssektorn svarar för huvuddelen.

En primär förutsättning för kapitalbildningens omläggning är att man väljer nya metoder för att åstadkomma samhällsekonomisk balans. I stället för att minska hushållens köpkraft genom köpkraftsindragning får man öka deras sparstimulerande åtgärder. Ett led i reformarbetet måste alltså bestå i omläggning av beskattningssystemet i syfte att bereda spararna skatteförmåner. Det är inte avsikten att i denna artikel närmare ingå på hur sparstimulansen bör utformas men det kan däremot finnas anledning att beröra några av de vanligaste invändningarna mot sådana åtgärder.

Stimulera sparandet

Det påstås ofta att om de sparstimulerande åtgärderna skall få

tillräcklig effekt så måste de göras så kraftiga att de främst kommer att gynna de högre inkomsttagarna. Detta sammanhänger dock i hög grad med vilken metod man väljer för att beräkna den skattelättnad som sparandet skall berättiga till. Görs sparavdrag redan vid beräkningen av den beskattningsbara inkomsten erhåller den högre inkomsttagaren på grund av progressiviteten en större skattelättnad för ett givet sparbelopp. Görs avdragen däremot vid beräkningen av skatten kan sådana regler uppställas att alla erhåller lika stor skattelättnad för lika stort sparande. Man får inte heller bortse från att sparfrämjande beskattningsregler leder till ett lägre skatetryck. Ökat sparande i hushållssektorn minskar behovet av finansiellt sparande i den offentliga sektorn. Därmed minskas den offentliga sektorns medelsbehov. Även om de sparstimulerande åtgärderna innebär en omfördelning av skatterna mellan sparare och icke sparare så kan även de senare påräkna en påtaglig nettoeffekt som för deras del tar sig uttryck i större konsumtion.

Det sägs också att det inte går att skilja mellan äkta och falskt sparande, dvs. att man aldrig kan veta hur mycket av det redovisade sparandet, som uppkommit genom konsumtionsbegränsning och hur mycket som bara består i att den skattskyldige fört över tillgångar från ett håll till ett annat. Denna

invändning kan vara vägande nog mot en *tillfällig* premiering av det enskilda sparandet men förlorar sin tyngd som argument mot ett lämpligt avvägt och för framtiden bestående system som syftar till en rättvis lösning av kapitalbildningsproblemet. I det senare fallet kan det möjligen inträffa att sparandet och skattepremieringen inte alltid sammanfaller i tiden, vilket får anses av underordnad betydelse. En annan sak är att införandet av ett nytt system är förenat med vissa övergångssvårigheter. Detta är dock en sak som återkommer varje gång ett nytt steg skall tagas på utvecklingens väg och får icke utgöra hinder för en önskvärd utveckling.

Det har också sagts att skattepremiering av det enskilda sparandet medför ett onödigt skattebortfall. Det kan aldrig avgöras hur mycket av sparandet som är en följd av premieringen och hur mycket som ändå skulle sparats. Följaktligen kan det inte undvikas att de skattskyldiga får gottgörelse också för det sparande som skulle presterats även om denna ersättning icke hade förekommit. Detta resonemang bottnar i en felsyn. I det moderna välfärdssamhället har beskattningssystemet icke uteslutande till ändamål att skaffa täckning för den offentliga verksamhetens löpande kostnader. Det är också ett av de viktigaste instrumenten för vidmakthållandet av den samhällsekonomiska balansen.

Det kan inte vara rimligt att de medborgare som genom personligt sparande lämnar ett bidrag härtill, icke erhåller någon ersättning för denna insats.

Uppmuntra extern finansiering

För att kapitalbildningen i välfärdssamhället främst skall baseras på det frivilliga, personliga sparandet, är det dock icke tillräckligt att det bringas upp till erforderlig nivå. Det måste också bli effektivt utnyttjad. Det är framför allt viktigt att det kan tjäna näringslivets utveckling. Det måste föreligga god efterfrågan på kapital från företagets sida och denna efterfrågan skall främst rikta sig mot det personliga sparandet. Företagsbeskattningen måste syfta till så goda räntabilitetsförhållanden att investeringsbenägenheten blir tillräckligt hög och lusten att sätta in pengar i företagen tillräckligt stor, men samtidigt måste kapitalanskaffning genom extern finansiering ställa sig förmånligare än självfinansiering. För att detta skall kunna förverkligas får en skillnad göras mellan konsolidering och vinstnerplöjning. Med konsolidering avses i detta sammanhang att ställningen stärkes genom betryggande avskrivningar och fonderingar samt erforderliga ersättningsanskaffningar, dvs. åtgärder som avser att trygga företagets bestånd vid en oförändrad omfattning av dess verksamhet, medan vinstnedplöjning syftar på ka-

pacitetsutvidgande investeringar som bestrids med egna vinstmedel, dvs. åtgärder som syftar att vidga dess verksamhet. Företagsbeskattningen borde alltså vara så utformad att den främjar investeringsverksamheten, underlättar konsolidering och uppmuntrar till extern finansiering av nyinvesteringarna. De vinster som inte behövdes för konsolidering skulle utdelas och det kapital som behövdes för utvidgningar skulle anskaffas genom nyemissioner och/eller upplåning. Ett ökat kapitalutbud från hushållssektorn, framkallat av ett sparstimulerande beskattningssystem, skulle på så sätt mötas av ökad kapitalefterfrågan från företagssektorn.

Det förefaller sannolikt att en sådan omläggning av kapitalbildningen skulle verksamt befrämjas genom en avveckling av skatten på utdelade bolagsvinster. Skulle detta inte ha tillräcklig effekt finge man väl överväga att ta ut en avgift på sådana utbyggnadsinvesteringar som finansierades genom vinstnerplöjning.

Det kan möjligen tyckas att man går en onödig omväg om företagen, i stället för att omedelbart kvarhålla vinstmedel, först delar ut hela överskottet och sedan hämtar tillbaka en del av beloppet genom nyemissioner eller upplåning. Sett ur det enskilda företags synpunkt förhåller det sig otvivelaktigt så. I det senare fallet kommer emellertid konkurrensen på kapitalmark-

naden att bli mycket effektivare både på utbuds- och efterfrågesidan. En avsevärt större del av de tillgängliga kapitalresurserna kommer att fördelas genom kapitalmarknaden. De som efterfrågar kapital kommer att på lika villkor konkurrera om ett större utbud. Under sådana förhållanden torde också kurserna på nyemissioner bli strikt affärsmässiga. Härigenom får olika kategorier av sparare samma möjligheter att konkurrera om alla slags placeringsformer.

Politisk vattendelare

En ekonomi, där kapitalbildningen baseras på hushållssparandet, kräver ett väl utbyggt system av kredit- och kapitalanstalter. En kombination av olika typer av investmentbolag och aktiefonder samt till dessa eller affärsbankerna anknutna emissionsinstitut, som möjliggör tillräcklig riskfördelning, erfordras som förbindelseled mellan företagssektorn och det stora antalet småsparare.

Välfärdssamhällets genomförande har inneburit mycket betydande förändringar i inkomstbildningen. Den enskildes inkomstförhållanden bestäms icke längre uteslutande av hans förvärvsverksamhet. Den som saknar tillräckliga förvärvsinkomster är icke längre helt och hållet utlämnad åt de anhörigas och samhällets barmhärtighet. Sociala förmåner av olika slag utgör för flertalet ett icke föraktligt

inkomstillskott och i vissa fall eller vid vissa tillfällen den huvudsakliga inkomstkällan.

Detta nya inkomstfördelningssystem, som gör den enskilde mindre beroende av sina i egentlig mening personliga inkomster, har medfört att behovet av ett spar-kapital blivit mindre kännbart. Andra faktorer såsom sjunkande penningvärde och höga marginal-skatter har också bidragit till en minskad sparbenägenhet. Det sparande som fortfarande förekommer bland löntagare i olika inkomstlägen torde i huvudsak ha till ändamål att anskaffa de kon-tantinsatser som erfordras vid köp av mera kostsamma bruksförmål och att amortera avbetalningsskulder. Rent förmögenhetssparande torde vara mindre vanligt. Detta behöver dock inte betyda att det

inte skulle finnas intresse att förvärva förmögenhet. Förklaringen kan lika gärna vara den att priset för närvarande anses för högt.

Det kan med visst fog påstås att principerna för inkomstbildningen i det svenska välfärdssamhället blivit fastslagna genom utvecklingen under det senaste decenniet. Detta blir av utslagsgivande betydelse i det fortsatta politiska arbetet oavsett vilken grundinställning de olika partierna från början intagit. Meningsmotsättningar kommer kanske att finnas i dessa frågor även i framtiden men blir sannolikt icke av ideologisk art utan mer direkt konkretiserade. Däremot är frågan vilket kapitalbildningssystem som skall tillämpas fortfarande en principiell vattendelare i politiken som förtjänar en ingående debatt.

Löntagarens totala avlöning, som han skall intjäna med sitt arbete, är naturligtvis alltid summan av dels det som utbetalas till honom för täckande av dagens behov, dels den avgift som reserveras för hans framtida pensionering, även om denna avgift formellt erlägges helt eller delvis av arbetsgivaren. — Arbetsgivarna bära vara ansvariga för att stadgade avgifter erläggas. Vid utbetalande av avlöning skall arbetsgivaren innehålla så mycket, som motsvarar löntagarens egen avgift.

Överdirektör P. G. Laurin i Svensk Tidskrift 1924
— förslag till "allmän löntagarpensionering"